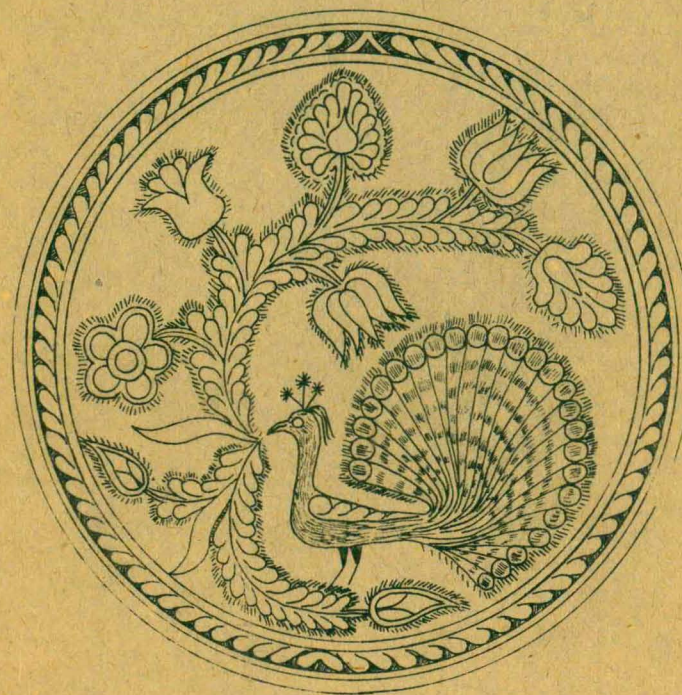


A NÉPMŰVÉSZET TEGNAP ÉS MA



A Magyar Néprajzi Társaság vándorgyűlése

Pécs, 1976 szeptember 23-26.

inkább elfordítja egykori művészetétől. A korszak folyamán azután a népművészet egyre elszigeteltebb és fokról-fokra zsugorodó foltokra szorul vissza. Ahol azután megmarad még, ott új diszítőtechnikák fellelépte mellett számos erőteljes stílusváltozás is megfigyelhető, legyen elég most csupán a tarka szücssejlymes matyóhímzésre hivatkoznunk. A témát országosan tulnyomórészt a virágok adják; kevés jól megkomponált darab mellett sok a hanyatló izlésű, bizonytalan munka. Az emberábrázolás nem tudja elérni a korábbi csúcspontokat.

Miután eddigre már megtörtént a népművészet felfedezése, és hatására megindult a művészek, gyűjtők érdeklődése, korszakunk folyamán létrejön az azt kiszolgáló és kihasználó kereskedelem is. És ha eleinte a megrendelésre készült alkotások alig különböztethetők meg a saját használatra szántaktól, hamarosan megmutatkoznak az új vevőközönség igényeihez alkalmazkodó módosítások, majd ezek visszahatása arra, amit a falu még maga számára készít. Ez tehát annak a kifejlődése már, amit mai szóval népi iparművészetnek nevezünk; a fellépő jelesebb egyéniségek - így Kisjankó Bori, id. Kaposi Antal - már ennek a szolgálatában bontakoztatják ki művészetüket.

VARGYAS Lajos:

A NÉPZENE ÚJ STILUSÁNAK KIALAKULÁSA
/Vázlat/

A népzeneben forradalmi gyorsasággal kialakuló új stílus parasztságunk életében bekövetkezett forradalmi változással magyarázható. A változás pontos értelmezéséhez az időpont pontos meghatározása szükséges.

Bartók és Kodály különböző nyilatkozataikban félreérthetetlenül a századforduló előtti 1-2 évtizedre teszik a stílus megjelenését. Ezt az időpontot Szabolcsi vitte tovább a XVIII. század végére. Meghatározásának fő hibája azonban az volt, hogy a stílus egyetlen összetevőjét alkalmazta, azt is kitérítve, és sok esetben még azt is figyelmen kívül hagyva. Így az általa felhozott példák a stílusra egyáltalán nem vehetők figyelembe, mint új stílusú dallamok.

Ha a történelmi adatokat sorra vesszük, a következők derülnek ki. Bartha Dénes XVIII. századi melodiárium-anyagában egy sincs. /A sokszor idézett "Prussziának királya..." utját követve a néphagyományban nem új stílusú dalokat találunk, hanem fél-dallamként a régiekhez hasonló rubato dallamot./ Pálóczi Horváth és Arany János gyűjteményében szintén nyoma sincs. Első példánya:

Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyország Képekben 1853, 84-ben egyetlen régies 8 szótagos formájú. Szini 1865-ben megjelent 200 dallamában, elég sok népdal közt egyetlen /93. sz./. Bartalus 1871/72-ben gyűjtött anyagában /amit később kapott darabokkal 1873-96 közt adott ki/ 706 dallamból, közte 433-ról feltehető, hogy a nép is ismerte, 30 új stílusúnak mondható dallam van. Az ő gyűjtése pe-

dig olyan felszíni, de a népi stílusokhoz is eljutó gyűjtés, amelyben ha az új stílus már virágzik, feltétlenül annak túlsúlya jelentkezett volna. Ezután következik Vikár Béla gyűjtése, amit a 90-es években kezdett, s amelyben már tisztán jelentkezik az új stílus a fiatal énekeseknél.

A betyárballadák is alátámasztják ezeket az adatokat: legtöbbüknek pontosan tudott keletkezési időpontját 1850-1873 közötti időre tehetjük, s egyiknek jellemző dala sem új stílusú, /legfőljebb egyiknek-másiknak egyes - későn feljegyzett - variánsai/.

Az adatok tehát 1850 óta kezdenek feltűnedezni, majd fokozatosan szaporodva 1890-1900 közt mutatják a virágzást. Két generáció alatt kellett robbanásszerűen kialakulni a stílusnak.

Est a stílust a régivel szemben bizonyos frissesség, felszabadult életkedv jellemzi. Bartók állandóan a "modern" jelzőt alkalmazza rá, s evvel magyarázza, hogy konzervatívabb szomszédaink többnyire csonkán veszik át, vagy mint a legarchaikusabb románok: egyáltalán nem. Kodály "Kossuth népének" bizakodását érzi benne. Az új szellemet az is elárulja, mennyire elterjedt szomszédaink között: morva, szlovák, galíciai és boszniai területre /nyilván a monarchia közös katonáskodása révén/. Ilyen hatása csak az "ujnak", a divatot teremtő új szellemű stílusnak lehet. A régi stílus, bár művészileg sokkal sűrítettebb és éretebb alkotásokat hozott létre, lényegileg nem hatott szomszédainkra /a kevert területek sávjától eltekintve/. Bármilyen fejlődés és gazdagodás jelentkezik is abban a századok folyamán, az lényegében azonos társadalom azonos gondolkodását fejezi ki. Az új stílus gyökeresen új szellemi magatartása azonban kialakulásához hasonlóan gyors és forradalmi hatást gyakorol körülöttünk minden irányban.

Ezt az újat csakis a kapitalizálódó parasztság jobbágyszabadtatás utáni hirtelen fejlődése magyarázza. Párhuzamos ez a művészi átalakulás a korábbi díszítőművészeti átalakulással, amely a szűr-, szűcs-ornamentikát és a pásztorfaragásokig eljutó motívumkincsét alakította ki, valamint a népköltészetben a nyíltan forradalmi betyárköltészetet. Legkésőbb jött ezek után a zenei stílusforradalom, ami egyúttal a nyelvterület egészére kiterjedő, legáltalánosabb kifejezője lett a parasztság társadalmi átalakulásának.